

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 15 november 2005

Mål nr

T 1421-03

KLAGANDE

Länsförsäkringar Västernorrland, 588000-3842

Box 164

871 24 Härnösand

Ombud: Försäkringsjurist UL

MOTPART

ÅP

SAKEN

Ombudersättning på grund av rättsskyddsförsäkring

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 7 mars 2003 i mål T 89-01

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Länsförsäkringar Västernorrland skall ersätta ÅP för rättegångskostnader i Högsta domstolen med fyrtiofemtusen (45.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Länsförsäkringar Västernorrland har yrkat att Högsta domstolen ogillar käromålet, förpliktar ÅP att utge ersättning för bolagets rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten med där yrkade belopp samt befriar bolaget från skyldigheten att utge där utdömda rättegångskostnader.

ÅP har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

ÅP biträdde BB som ombud i en tvist som avslutades den 21 december 1998 genom att Högsta domstolen beslutade att inte meddela prövningstillstånd i målet. BB hade en rättsskyddsförsäkring hos Länsförsäkringar. I juni 1999 gav ÅP in en kostnadsräkning till Länsförsäkringar för det biträde som han

lämnat BB. Sedan Länsförsäkringar gjort gällande att ÅP inte var berättigad till någon ersättning ur försäkringen väckte ÅP den i målet aktuella talan mot Länsförsäkringar.

Som grund för sitt bestridande har Länsförsäkringar, som inte längre hävdar att ÅP skulle sakna talerätt i målet, gjort gällande att BB enligt försäkringsvillkoren moment D 6.2 inte har någon rätt till ersättning för ombudskostnader såvitt avser det biträde som ÅP lämnat henne.

ÅP har mot detta invänt, i första hand att försäkringsvillkoren skall tolkas så att BB har rätt till ersättning för de aktuella ombudskostnaderna, i andra hand att villkoren i denna del är ogiltiga då de står i strid med Rådets direktiv 87/344/EEG av den 22 juni 1987 om samordning av lagar och andra författningar angående rättsskyddsförsäkring, det s.k. rättsskyddsförsäkringsdirektivet, och lagen (1993:1303) om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring samt i tredje hand att villkoren såsom oskäligen skall lämnas utan avseende enligt 36 § avtalslagen.

Moment D 6.2 i försäkringsvillkoren har följande utformning:

” 6.2 **Val av ombud**

Den försäkrade måste anlita ombud. Om försäkrad inte anlitar ombud eller om han anlitar annat ombud än vad som sägs nedan, gäller inte försäkringen.

Som ombud ska anlitas den som är lämplig med hänsyn till den

försäkrades bostadsort och ärendets natur och som

.1 är ledamot av Sveriges Advokatsamfund (advokat), jurist anställd på LRFs Juridiska Byrå, hos advokat eller på allmän advokatbyrå

.2 förordnats till biträde enligt rättshjälpslagen i tvisten

.3 kan visa att han någon gång under de senaste tre åren förordnats till biträde enligt rättshjälpslagen i tvist av liknande beskaffenhet och fortfarande är lämplig som sådant biträde

.4 på annat tillfredsställande sätt visat att han har särskild lämplighet för uppdraget eller som vid skattemål är anställd hos och utsedd av LRF Konsult.

För att den försäkrade skall få anlita ombud enligt .3 eller .4 ovan krävs att ombudets lämplighet provas av Försäkringsbolagens Rättsskyddsnämnd.

...”

Av utredningen i målet framgår att frågan om ÅPs lämplighet som ombud i det aktuella ärendet vid två tillfällen prövats av Försäkringsbolagens Rättsskyddsnämnd efter det att ÅP lämnat in sin kostnadsräkning till Länsförsäkringar. I beslut den 12 januari 2000 fann nämnden inte visat att ÅP uppfyllde de krav på lämplighet som uppställdes i försäkringsvillkoren och vid omprövning den 16 februari 2000 fann nämnden inte anledning att göra ändring i sin tidigare bedömning. Länsförsäkringar har hävdat

att det härigenom är avgjort att ÅP inte uppfyllde de i försäkringsvillkoren uppställda kraven för att få anlitas som ombud och att något utrymme inte finns för en överprövning i allmän domstol av rättsskyddsnämndens bedömning av lämplighetsfrågan. Länsförsäkringar har härvid också hänvisat till att det i rättsskyddsnämndens stadgar, som beslutats av Sveriges Försäkringsförbunds styrelse, uttryckligen anges att nämndens beslut är bindande.

Av avtalets utformning får anses framgå att kravet på prövning i Försäkringsbolagens Rättsskyddsnämnd är att uppfatta som ett materiellt villkor av innebörd att en förutsättning för ersättning av ombudskostnader är att nämnden vid prövning funnit att ombudet uppfyller försäkringsvillkorens krav på lämplighet. Såsom försäkringsvillkoren utformats kan dessa därför inte i sig anses ge något utrymme för allmän domstol att göra en självständig prövning av lämplighetsfrågan och döma ut ersättning för ombudskostnader i ett fall där nämnden vid sin prövning funnit att ombudet inte uppfyller kraven på lämplighet.

Frågan är då om det i avtalet uppställda villkoret bör åsidosättas som ogiltigt på den grunden att det skulle stå i strid mot lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring eller mot rättsskyddsförsäkringsdirektivet.

Syftet med rättsskyddsförsäkringsdirektivet är enligt artikel 1 att underlätta ett effektivt utövande av etableringsfriheten och så långt som möjligt förhindra att intressekonflikter uppkommer mellan en rättsskyddsförsäkrad och hans försäkringsgivare samt, om konflikt ändå uppstår, möjliggöra en lösning av den. I direktivet finns bestämmelser om rätten för den försäkrade

att fritt välja ombud i två olika artiklar.

I artikel 3.2 anges tre alternativa lösningar som medlemsstaterna kan välja mellan när det gäller att förebygga intressekonflikter. En av dessa (artikel 3.2 c) innebär att den försäkrade ges rätt att fritt utse advokat eller, i den utsträckning det medges i nationell lag, någon annan person med de kvalifikationer som behövs för att tillvarata sina intressen (mot försäkringsgivaren) redan från den tidpunkt då han kan rikta anspråk mot försäkringsgivaren.

I artikel 4.1 finns bestämmelser om den försäkrades rätt att välja ombud som gäller oberoende av vilken av de tre alternativa lösningarna i artikel 3.2 som valts. Regleringen är uppdelad i två avsnitt. Det första tar sikte på rätten till ombud för ”att försvara eller företräda den försäkrade eller i övrigt tillvarata hans intressen vid undersökningar eller förhandlingar” eller, med andra ord, i sådana tvister som omfattas av rättsskyddsförsäkringen. Det andra tar, i likhet med artikel 3.2 c, sikte på intressekonflikter mellan den försäkrade och hans försäkringsgivare.

Skillnaden mellan artikel 3.2 c och artikel 4.1 i övrigt avser främst den tidpunkt från vilken direktivet ger den försäkrade rätt att välja ombud (jfr prop. 1992/93:257 s. 140). Artikel 4.1 ger, i motsats till artikel 3.2 c, inte den försäkrade rätt att anlita ombud redan från den tidpunkt då han kan rikta anspråk mot försäkringsgivaren.

Rättsskyddsförsäkringsdirektivet har genomförts i svensk rätt genom lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring. I 3 § i lagen föreskrivs att ett avtal om rättsskyddsförsäkring skall ge den försäkrade rätt att vid försäkringsfall efter eget val utse en advokat eller en annan lämplig person att

biträda honom samt att denna rätt får inskränkas endast på vissa i detta mål inte aktuella grunder. Av lagens förarbeten (a. prop. s. 139 f.) framgår att paragrafen utformats i syfte att motsvara den i artikel 3.2 c angivna alternativa lösningen. Med uttrycket ”vid försäkringsfall” har alltså detsamma avsetts som det i direktivet använda uttrycket ”från den tidpunkt då han kan rikta anspråk mot försäkringsgivaren”. Genom regleringen har även kraven på rätt att utse ombud i artikel 4.1 ansetts tillgodosedda.

Att direktivet genomförts på detta sätt i svensk rätt innebär att den försäkrade inte är skyldig att avvakta något besked från försäkringsgivaren innan han utser ett ombud samt att, med visst undantag, försäkringsgivaren inte får uppställa något annat krav på ombudet än att denne är lämplig. Vilka krav som bör ställas för att ett ombud skall anses lämpligt har inte utvecklats i motiven eller på annat sätt. Klart är emellertid att i den mån ett ombud uppfyller de krav som lagen kan anses ställa får försäkringsgivaren inte ställa upp några ytterligare krav när det gäller ombudets lämplighet.

Som tidigare berörts får de i moment 6.2 i försäkringsvillkoren upptagna bestämmelserna anses innefatta ett materiellt villkor av innebörd att en förutsättning för ersättning för ombudskostnader i de i punkterna 3 och 4 angivna fallen är att Försäkringsbolagens Rättsskyddsnämnd vid prövning funnit att ombudet uppfyller försäkringsvillkorens krav på lämplighet. Ett sådant villkor innebär, helt oberoende av vilka kriterier som nämnden använder vid sin lämplighetsprövning, en sådan inskränkning av rätten att efter eget val få utse ombud som står i strid mot bestämmelserna i 3 § lagen

om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring.

Frågan är då om den i 3 § lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring upptagna regleringen skall uppfattas som en civilrättsligt tvingande reglering som innebär att villkor som står i strid mot lagen är ogiltiga eller endast som en marknadsrättslig reglering som inte är förbunden med någon automatiskt verkande ogiltighet.

Vad som kan anses tala för det senare av dessa alternativ är att paragrafen inte har utformats som en ogiltighetsregel utan närmast som en till försäringsgivarna riktad föreskrift om utformningen av avtal om rättsskyddsförsäkring. Inte minst med hänsyn till syftet med rättsskyddsförsäkringsdirektivet framstår det emellertid som naturligt att uppfatta regleringen som civilrättsligt tvingande, låt vara att det i praktiken torde vara av mindre betydelse vilket synsätt som väljs på grund av möjligheten att lämna avtalsvillkor som står i strid mot marknadsrättslig reglering utan avseende med stöd av 36 § avtalslagen.

Vad som nu sagts innebär att ÅPs talan inte kan ogillas på den av Länsförsäkringar åberopade grunden. Länsförsäkringar har inte åberopat några omständigheter som skulle kunna läggas till grund för bedömningen att ÅP inte uppfyllde det i lagen om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring uppställda kravet på lämplighet. Hovrättens domslut skall därför fastställas.

Vid denna utgång skall Länsförsäkringar ersätta ÅP för hans rättegångskostnader i Högsta domstolen. Länsförsäkringar har endast vitsordat

en mindre del av den begärda ersättningen. Högsta domstolen finner att ÅP, med beaktande av tvistens art och omfattning, skäligen får anses tillgodosedd med ett jämkat belopp.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Lennander, Victor (referent), Håstad, Nyström och Virdesten
Föredragande revisionssekreterare: Thornefors